

การปรับตัวในยุคชีวิตวิถีถัดไปของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูป และผลิตภัณฑ์อาหารในเขตภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม 2

เปรมระพี อูยามาวิริทธิ์*, ชญาภัทร ก่ออารีโย, ชนภพ โสทรโยม, น้อมจิตต์ สุธิบุตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

E-mail: premraphi.o@rmutp.ac.th*

*ผู้ประสานงานหลัก

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานและการปรับตัวในยุคชีวิตวิถีถัดไปของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในเขตภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม 2 ประกอบด้วยจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ซึ่งเป็นประธานกลุ่มหรือสมาชิกที่เป็นผู้แทนหลักจากวิสาหกิจชุมชนในเขตภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม 2 จำนวน 9 แห่ง ซึ่งได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัดในปี พ.ศ.2560-2565 โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในประเด็นปัจจัยที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จและได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่น สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดและภายหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 (ยุคชีวิตวิถีถัดไป) การปรับตัวจากปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น และแนวทางการปรับตัวในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่าวิสาหกิจชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงาน การมีบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การตลาดมีช่องทางการจำหน่ายที่หลากหลาย ประธานกลุ่มหรือผู้นำหลักมีความเข้มแข็ง มีการวางแผนการผลิตที่ดี ใช้วัตถุดิบและทรัพยากรในพื้นที่เป็นหลัก ปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดและภายหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ยุคชีวิตวิถีถัดไป) พบว่าวิสาหกิจชุมชนมีการปรับตัวในการบริหารจัดการ และมีแนวทางการปรับตัวเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์โดยการดูแลด้านสุขอนามัยและความปลอดภัยจากการแพร่ระบาดของเชื้อโรค และมีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการผลิตและการตลาด ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนมีความมั่นคงและมีโอกาสดำเนินงานได้อย่างเข้มแข็งในยุคชีวิตวิถีถัดไปในอนาคต

คำสำคัญ: การปรับตัว, วิถีถัดไป, วิสาหกิจชุมชน, กลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร, ภาคกลางตอนล่าง

Adaptation During the Next Normal of Community Enterprises in Processed and Food Product Groups in the Lower Central Region, Group 2

Premraphi Ooaymaweerahirun*, Chayapat Kee-ariyo, Thanapop Soteyome,
Nomjit Suteebut

Faculty of Home Economics Technology, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon

E-mail: premraphi.o@mutp.ac.th*

*Corresponding Author

Abstract

The objective of this research was to study operating conditions. Factors related to operations and adaptation in the next normal era of community enterprises in the processing and food products group in the Lower Central Region, group 2. Which consists of Prachuap Khiri Khan, Phetchaburi, Samut Songkhram, and Samut Sakhon. In-depth interviews were conducted with a sample of participants in this research who were group chairmen or members who were key representatives from nine community enterprises in the Lower Central Region, group 2. Which received the Outstanding Community Enterprise Award at the provincial level in 2017–2022. Through semi-structured interviews on factors that make community enterprises successful, they received the Outstanding Community Enterprise Award. operating conditions of community enterprises during the pandemic situation and after the COVID-19 pandemic (next normal). Problems and obstacles in operation, as well as how to solve problems that arise. The study found that community enterprises should prioritize the involvement of enterprise members in their operations, systematic management, a market with more diverse distribution channels, strong leadership, a good production plan, and mainly use raw materials and local resources. These factors will contribute to efficient operation, and there are factors related to operations from the COVID-19 pandemic situation as follows: community enterprises have adapted to take care of health and safety from the epidemic and have adapted by applying technology and innovation in production and marketing, which will help community enterprises to be stable and could operate sustainably in the future.

Keywords: Adaptation, Next Normal, Community Enterprises, Processed and Food Products, The Lower Central

บทนำ

วิสาหกิจชุมชน (Small and Micro Community Enterprise: SMCE) เป็นธุรกิจชุมชนจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 มีสมาชิกตั้งแต่ 7 คนขึ้นไปผลิตสินค้าหรือบริการที่เน้นการใช้ทรัพยากรในชุมชนและความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล มีการจัดจำหน่ายทั่วไป ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนมีจำนวนเพิ่มขึ้นมาก ในปี พ.ศ.2564 มีวิสาหกิจชุมชนทั้งหมดจำนวน 91,971 แห่ง สมาชิกรวม 1,547,495 คน ประเภทกิจการที่น่าสนใจคือวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑอาหารจำนวน 12,556 แห่ง (กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2563) มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและส่งผลกระทบเชื่อมโยงสนับสนุนเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยวิสาหกิจชุมชนดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันกัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการ โดยการนำความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรมาผลิตสินค้าหรือบริการก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชน ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ (สุภาพเพชรัตน์กุล และคณะ, 2566) ซึ่งภาครัฐเองได้ตระหนักถึงความสำคัญและได้ให้การส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่องภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561) โดยมีหลักการประเมินผลการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน 3 ระดับ คือ ระดับดี ระดับปานกลาง และระดับต้องปรับปรุง ทั้งนี้ในแต่ละปีกรมส่งเสริมการเกษตรจะดำเนินการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นเพื่อคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนที่มีการบริหารจัดการที่ดี มีแนวโน้มการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อเป็นตัวอย่างหรือต้นแบบสำหรับวิสาหกิจชุมชนอื่นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเป็นการจัดประกวดในระดับจังหวัด ระดับเขต และระดับประเทศ ในระดับจังหวัดมี 3 รางวัล ได้แก่ รางวัลชนะเลิศ รองชนะเลิศอันดับ 1 และรองชนะเลิศอันดับ 2 (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561) แต่ละวิสาหกิจชุมชนจึงต้องยกระดับและเพิ่มศักยภาพตนเองในการเรียนรู้กฎระเบียบและการสร้างความยั่งยืนให้กับกลุ่มภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และดำเนินการผลิตสินค้าหรือบริการที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่มีความหลากหลายได้ ดังนั้น การที่วิสาหกิจชุมชนจะมีความเข้มแข็งได้นั้น ต้องมีแนวทางในการจัดการที่ทันสมัยเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิสาหกิจชุมชนในยุคปัจจุบันซึ่งต้องเผชิญกับปัจจัยแวดล้อมทางการบริหารที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (กังสดาล กนกหงษ์, 2561) สำหรับวิสาหกิจชุมชนพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม 2 ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร จากการศึกษาข้อมูลพบว่าวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑอาหารในเขตภาคกลางตอนล่างเป็นชุมชนเป้าหมายตามยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืน ด้วยจำนวนวิสาหกิจชุมชนที่มีการแปรรูปอาหารในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและธุรกิจประเภทนี้มีโอกาสเติบโตอย่างมากในอนาคต

ปัจจัยแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วในช่วงเวลาที่ผ่านมา คือ เกิดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยในช่วงหลังสถานการณ์การแพร่ระบาด ปรากฏการณ์ก้าวผ่านจาก “New Normal” ไปสู่ “Next Normal” เป็นสิ่งที่เข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลที่ประชาชนทุกภาคส่วนต้องเรียนรู้และนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตตลอดจนการดำเนินธุรกิจที่มีการปรับเปลี่ยนเพิ่มช่องทางการทำธุรกิจออนไลน์ นอกจากนี้การดำเนินชีวิตในโลกยุค Next normal จะมุ่งเน้นเรื่องความปลอดภัยและสุขอนามัยเป็นสำคัญ เทคโนโลยีจึงถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อ “ลดการสัมผัส” เป็นการสนับสนุน

ให้เกิดระบบที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจดิจิทัลในการพัฒนาธุรกิจและการให้บริการ และเป็นการสนับสนุนการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยจากสถานการณ์โควิด 19 (เสกสันต์ พันธุ์บุญมี, 2564) เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัลในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) และผลกระทบจากวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งส่งผลกระทบทั้งต่อการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคม ทุกองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจในทุกระดับ ไม่เว้นแม้แต่วิสาหกิจชุมชนที่ต่างได้รับผลกระทบและจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของประเทศควรเป็นความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งนี้หากเศรษฐกิจระดับฐานรากมีความเข้มแข็งแล้วก็จะส่งผลต่อเศรษฐกิจในระดับถัดขึ้นไปด้วย เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเป็นการเชื่อมโยงระหว่างฐานรากเศรษฐกิจที่มีการพัฒนาเป็นลำดับขั้นภายใต้บริบทสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ อาศัยทั้งภูมิปัญญา การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น การตลาดและประสิทธิภาพต่าง ๆ ที่สามารถผลิตสินค้าและบริการก่อให้เกิดอัตลักษณ์เฉพาะชุมชนนั้น เมื่อการรวมกันเป็นวิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งก็สามารถสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจชุมชนและอาจยกระดับการแข่งขันในตลาดให้สูงขึ้นได้ในอนาคต (ทศพร แก้วขวัญไกร, 2560) ดังนั้นจากข้อมูลที่ได้รับรวบรวมทำให้เห็นถึงความสำคัญ ปัญหา และอุปสรรคในสถานการณ์ปัจจุบันของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีแนวความคิดที่จะศึกษาการปรับตัววิถีชีวิตไปของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในเขตภาคกลางตอนล่าง แนวโน้มของรูปแบบการบริหารจัดการในช่วงวิถีชีวิตถัดไป ที่ได้ศึกษานี้จะเป็นแนวทางนำไปสู่การเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการการดำเนินงานของวิสาหกิจหากเกิดโรคระบาดร้ายแรงในอนาคต และนำไปสู่การบริหารจัดการยุคเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Human Resource หรือ Digital HR) เป็นแนวทางให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัยที่นำไปสู่ความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาด และภายหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน
- 3) เพื่อศึกษาการปรับตัวและแนวทางการปรับตัวในยุคชีวิตวิถีถัดไปของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร ในเขตภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม 2

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบของการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลในประเทศและต่างประเทศ และทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย คือ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร ที่ผ่านการประเมินศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนดีเด่นจากคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรม

ส่งเสริมการเกษตร และได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัดในปี พ.ศ.2560 - พ.ศ. 2565 โดยในพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม 2 ประกอบด้วย 4 จังหวัด ได้แก่ ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร มีวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร ทั้งสิ้น 468 แห่ง มีวิสาหกิจชุมชนกลุ่มที่เคยได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัดและยังคงดำเนินกิจการอย่างต่อเนื่องมาจนปัจจุบันจำนวนทั้งสิ้น 18 แห่ง ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 50 โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ได้จำนวนวิสาหกิจกลุ่มตัวอย่าง 9 แห่ง เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับตัวแทนจากแต่ละวิสาหกิจซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประธานวิสาหกิจชุมชน หรือตัวแทนซึ่งเป็นคณะกรรมการหลักของกลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (In-depth Interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ลักษณะคำถามปลายเปิด ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือด้วยเกณฑ์ความน่าเชื่อถือ สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการหาความหมายจากข้อมูลที่ได้รับมาสร้างเป็นระบบแนวคิดและอธิบายผลรวมทั้งการเสนอแนะข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวชีวิตวิถีถัดไปของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในเขตภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม 2 แล้วนำมาสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก นำแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ภายหลังการปรับปรุงแก้ไขตามที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะแล้วให้นำไปสัมภาษณ์ประธานหรือผู้แทนหลักของวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัดในเขตภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม 2 แล้วรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์ประธานหรือผู้แทนหลักจากวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในเขตภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม 2 พบว่า ข้อมูลทั่วไป สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดและภายหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ยุคชีวิตวิถีถัดไป) การแก้ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ตลอดจนแนวทางการปรับตัวที่ได้จากวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน มีผลวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาด และภายหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ข้อมูลทั่วไปของวิสาหกิจชุมชนจากการสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์ประธานหรือตัวแทนจากวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในเขตภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม 2 ที่เคยได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด ในปี พ.ศ. 2560 - 2565 และปัจจุบันยังคงประกอบกิจการอยู่ จำนวน 9 แห่ง ประกอบด้วยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 2 แห่ง จังหวัดเพชรบุรี 4 แห่ง จังหวัดสมุทรสงคราม 1 แห่ง และจังหวัดสมุทรสาคร 2 แห่ง ข้อมูลทั่วไปของวิสาหกิจชุมชน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในเขตภาคกลาง
ตอนล่าง กลุ่ม 2

จังหวัด	ชื่อวิสาหกิจ ชุมชน	ระยะเวลา ดำเนินงาน	คณะกรรมการ ดำเนินงาน	ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม	รางวัล ระดับ จังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์	วิสาหกิจชุมชน จันทะพร้าวทับ สะแก	10 ปี	17 คน	มะพร้าวเคลือบ ช็อกโกแลต	ชนะเลิศ ปี 2561
	วิสาหกิจชุมชน ผู้ผลิตเห็ด เศรษฐกิจบ้าน ธรรมรัตน์	9 ปี	8 คน	น้ำเอนไซม์ เห็ด สมุนไพร เห็ด เห็ดครอบสมุนไพร เห็ด หลินจือแห้ง	- รอง ชนะเลิศ อันดับ 1 ปี 2561 - รอง ชนะเลิศ อันดับ 1 ปี 2562
	วิสาหกิจชุมชน ไวน์กลุ่ม แม่บ้าน เกษตรกรศรี ชุมแสง	23 ปี	12 คน	ไวน์ผลไม้ ไวน์สมุนไพร	- รอง ชนะเลิศ อันดับ 2 ปี 2560 - รอง ชนะเลิศ อันดับ 2 ปี 2563
	วิสาหกิจชุมชน แปรรูปอาหาร ฮาลาลเนื้อสัตว์ เพชรบุรี	7 ปี	17 คน	เนื้อผอยสมุนไพร น้ำพริกเนื้อ ข้าวเกรียบ เนื้อ เนื้อทุบ เนื้อเส้น สดกึ่ง เนื้อแดดเดียว	- รอง ชนะเลิศ อันดับ 1 ปี 2563 - รอง ชนะเลิศ อันดับ 1 ปี 2565 - ชนะเลิศปี 2564
เพชรบุรี	วิสาหกิจชุมชน ขนมหวานบ้าน ห้วยโรง	10 ปี	15 คน	ข้าวต้มมัด ข้าวเหนียว ตัด ขนมชั้น หม้อแกง ขนมใส่ไส้ ขนมกล้วย	- รอง ชนะเลิศ อันดับ 1 ปี 2562
	วิสาหกิจชุมชน ทองม้วน น้ำตาลโตนด	10 ปี	19 คน	ทองม้วนน้ำตาลโตนด ทองม้วนข้าวไรซ์เบอร์รี่ ทองม้วนไส้ต่างๆ	- รอง ชนะเลิศ อันดับ 2 ปี 2561

จังหวัด	ชื่อวิสาหกิจชุมชน	ระยะเวลาดำเนินงาน	คณะกรรมการดำเนินงาน	ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม	รางวัลระดับจังหวัด
สมุทรสงคราม	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรสร้างสรรค์	18 ปี	15 คน	เห็ดเป่าฮื้อ เห็ดภูฐาน เห็ดโคนญี่ปุ่น	ชนะเลิศปี 2560
สมุทรสาคร	วิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารทะเลบ้านกระเช้าขาว	15 ปี	7 คน	กะปิ อาหารทะเลแปรรูป ขนมงก	- รองชนะเลิศอันดับ 1 ปี 2560
					- รองชนะเลิศอันดับ 1 ปี 2563
					-ชนะเลิศ ปี 2560
	วิสาหกิจชุมชนบ้านคลองสำโรง	22 ปี	10 คน	พริกแกง น้ำพริก	-ชนะเลิศ ปี 2563

1.1 สภาพการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ผลการศึกษาสภาพการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่าวิสาหกิจชุมชนมีการปรับตัวในการรับมือกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ดังนี้

วิสาหกิจชุมชนเชิญเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาอบรมให้ความรู้ในการดูแลและป้องกันตัวเองจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ให้แก่สมาชิกวิสาหกิจชุมชน เมื่อมีการปฏิบัติงานสมาชิกแต่ละคนจะไม่ได้เข้ามาในพื้นที่พร้อมกัน โดยทุกคนต้องหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนเข้ามาทำงาน ในขณะที่งานต้องมีการสวมใส่หน้ากากอนามัยตลอดเวลา สมาชิกต้องล้างมือบ่อยครั้ง เว้นระยะห่างในการปฏิบัติงาน ช่วงพักกลางวันต้องไม่รับประทานอาหารร่วมกันเพื่อเว้นระยะห่าง ถ้าสมาชิกเริ่มมีอาการป่วยหรือติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ต้องตรวจ ATK และส่งผลตรวจ ATK รวมถึงรายงานไหมไลน์ช่วงเวลา 7 วันได้เดินทางไปไหนมาบ้างให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนทราบ เพื่อให้สมาชิกที่สัมผัสคลุกคลีกับสมาชิกที่ติดเชื้อสังเกตอาการ และไม่ให้เข้ามาทำงานจนกว่าจะหายป่วย วิสาหกิจชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อันตรายที่รัฐบาลประกาศเป็นพื้นที่สีแดงไม่สามารถออกไปจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ ต้องหันมาปรับเปลี่ยนช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในรูปแบบออนไลน์ ซึ่งในระยะแรกเกิดปัญหาด้วยเรื่องไม่มีความรู้ในการขายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ สมาชิกจึงต้องเรียนรู้ด้วยตัวเองไปพร้อมกัน มีบางวิสาหกิจชุมชนหยุดการดำเนินงานในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เนื่องจากสมาชิกมีอายุมาก ไม่มีสมาชิกที่มีอายุอยู่ในช่วงวัยทำงานมาเป็นกำลังในการดำเนินงาน

1.2 สภาพการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนภายหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ยุคชีวิตวิถีถัดไป)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และช่วงหลังการแพร่ระบาด การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนทั้ง 2 ช่วงเวลาไม่แตกต่างกันมากนัก มีเพียงช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าที่วิสาหกิจชุมชนหันมาขายผ่านช่องทางออนไลน์มากขึ้น และพบว่ารายได้หลักของวิสาหกิจชุมชนหลายแห่งในช่วงหลังการแพร่ระบาดมาจากการขายออนไลน์ เพราะผู้บริโภคได้รู้จักและเริ่มจดจำผลิตภัณฑ์อาหารที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนำมาจำหน่ายได้ในช่วงการขายออนไลน์ โดยสินค้าที่จำหน่ายมักเป็นผลิตภัณฑ์อาหารที่ผู้บริโภคต้องการซื้อเพื่อเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานาน เพราะไม่ต้องการออกไปซื้ออาหารรับประทานนอกบ้าน ผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนที่มีคุณภาพดีและสามารถเก็บไว้รับประทานได้เป็นเวลานานจึงสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้

2. ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

จากการสัมภาษณ์วิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม 2 พบว่า การที่วิสาหกิจชุมชนจะประสบความสำเร็จและได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน

2.1 ปัจจัยการดำเนินงานที่เข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่

(1) ประธานวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็ง มีความคิดในการพัฒนาต่อยอดผลผลิตทางการเกษตร เพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร แก้ไขปัญหาราคาสินค้าตกต่ำ พร้อมปรับปรุงพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค

(2) ผู้นำและคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ มีเงินทุนหมุนเวียนในการทำกิจกรรมกลุ่มอย่างพอเพียง มีกฎระเบียบข้อบังคับและการแบ่งปันผลประโยชน์ รวมทั้งมีการประชุมชี้แจงบัญชีรายรับ รายจ่ายให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนได้รับทราบ

(3) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความรักสามัคคี มีการวางแผนบริหารจัดการที่ดี

(4) วิสาหกิจชุมชนมีการวางแผนการตลาดโดยใช้ข้อมูลจากการบันทึกข้อมูลลูกค้ารายเก่า รายใหม่ และข้อมูลจากการจัดทำบัญชีแสดงผลการดำเนินงานของกลุ่มเป็นฐานข้อมูลเพื่อนำมาวางแผนการตลาด รวมทั้งวิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายตลาดที่ชัดเจน สามารถกระจายสินค้าสู่ตลาดตามที่กำหนดไว้ได้ ทำการตลาดแบบเชิงรุก ออกร้านจำหน่ายสินค้าเป็นประจำ จำหน่ายผลิตภัณฑ์ในร้านขายของฝากในจังหวัดและนอกจังหวัด มีการขายผลิตภัณฑ์ทางช่องทางออนไลน์ผ่านเพจเฟซบุ๊กของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพจเฟซบุ๊กกลุ่มผลิตภัณฑ์โอท็อป และขายผ่านไลน์

(5) วิสาหกิจชุมชนมีการจัดการควบคุมกระบวนการผลิต การเก็บรักษา มีความซื่อสัตย์กับลูกค้า มีคุณธรรมประจำใจ ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารที่มีคุณภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ไม่ใส่สารเจือปนในผลิตภัณฑ์ ถ้ามีการใส่สีในผลิตภัณฑ์ขมเน้นสีจากธรรมชาติ สะอาด และปลอดภัย มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพดี มีบรรจุภัณฑ์ทันสมัยอยู่เสมอ และมีการกำหนดราคาที่เหมาะสม

2.2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน จากการสัมภาษณ์ พบว่าวิสาหกิจ

ชุมชนมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานดังนี้

(1) ปัญหาด้านการเงินหมุนเวียนในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

(2) เครื่องมืออุปกรณ์ไม่เพียงพอต่อการผลิตผลิตภัณฑ์ในบางวิสาหกิจชุมชน

(3) การขาดความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

(4) บางวิสาหกิจชุมชน ประธานและสมาชิกของกลุ่มมีอายุมาก ไม่มีลูกหลานที่จะเข้ามาบริหารงานหรือรับช่วงต่อในการสืบทอดกิจการของวิสาหกิจชุมชน

2.3 วิธีการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน จากการสัมภาษณ์วิสาหกิจชุมชนได้มีวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นดังนี้

(1) การแก้ปัญหาด้านการเงินหมุนเวียนและเครื่องมืออุปกรณ์ไม่เพียงพอ ทางวิสาหกิจชุมชนได้ดำเนินการติดต่อหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อขอเงินสนับสนุนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

(2) ประธานและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเข้าร่วมโครงการอบรมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่จัดกิจกรรมความรู้และทักษะด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และแปรรูปอาหาร เพื่อนำความรู้จากการอบรมมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารของวิสาหกิจชุมชน

(3) วางแผนจัดหาผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่จะมารับช่วงสืบทอดงานกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน เพื่อไม่ให้วิสาหกิจชุมชนปิดตัวลง

3. ผลการศึกษาการปรับตัวและแนวทางการปรับตัวในยุคชีวิตวิถีถัดไปของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร ในเขตภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม 2

3.1 การปรับตัวในยุคชีวิตวิถีถัดไปของวิสาหกิจชุมชน จากการสัมภาษณ์การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในเขตพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม 2 พบว่า ปัจจัยที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จและได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่น คือ ประธานวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็ง ผู้นำและคณะกรรมการกลุ่มมีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ มีเงินทุนหมุนเวียนในการทำกิจกรรมกลุ่มอย่างเพียงพอ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความรักสามัคคี มีการวางแผนบริหารจัดการ การมีเป้าหมายตลาดที่ชัดเจน มีการวางแผนการตลาดโดยใช้ข้อมูลจากการบันทึกข้อมูลลูกค้ารายเก่ารายใหม่ และข้อมูลจากการจัดทำบัญชีผลการดำเนินงานของกลุ่มเป็นฐานข้อมูลนำมาวางแผนการตลาดรวมทั้งวิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายตลาดที่ชัดเจน ทำการตลาดแบบเชิงรุกทางช่องทางออนไลน์ผ่านเพจเฟซบุ๊กของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และผลิตผลิตภัณฑ์อาหารที่มีคุณภาพตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ผลการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประธานวิสาหกิจชุมชนได้ 5 ด้านดังต่อไปนี้

(1) ด้านการบริหารจัดการ (Management) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน การระดมทุนในการดำเนินงานมาจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชน นอกจากนี้ปัจจัยสำคัญอีกด้าน คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนทุกคนมีบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตรงตามความรู้ความสามารถของตน มีการกำหนดกฎระเบียบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน

(2) ด้านวัตถุดิบ (Raw Material) โดยภาพรวมในด้านวัตถุดิบของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในเขตภาคกลางตอนล่าง ที่ได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด ทุกกลุ่มจะนำวัตถุดิบที่มีคุณภาพในท้องถิ่นมาใช้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร โดยจะรับซื้อวัตถุดิบจากสมาชิกในวิสาหกิจชุมชน และชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง ไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ปริมาณวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารมีเพียงพอต่อการผลิต

(3) ด้านการผลิต (Production) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารภาคกลางตอนล่าง มีการวางแผนในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นปัจจัยในการผลิต โดยมีเป้าหมายในการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค

(4) ด้านการตลาด (Marketing) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในเขตภาคกลางตอนล่าง แต่ละแห่งมีฐานการตลาดที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละแห่งในการหาช่องทางการตลาด โดยส่วนใหญ่จำหน่ายในที่ทำการของกลุ่ม ร้านขายของฝาก ตลาดภายในและภายนอกชุมชน งานออกบูธแสดงสินค้าในจังหวัดและนอกจังหวัด ห้างสรรพสินค้า และร้านสะดวกซื้อ

(5) ด้านแรงงาน (Labor) ด้านแรงงานในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน แรงงานส่วนใหญ่มาจากสมาชิกของกลุ่มเป็นหลัก วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปอาหารส่วนใหญ่ใช้แรงงานของคนในชุมชนทั้งหมดในการดำเนินการและมีแรงงานเพียงพอ บางกลุ่มที่มีจำนวนสมาชิกน้อยอาจมีการจ้างแรงงานจากคนในพื้นที่ซึ่งอาจไม่ใช่สมาชิกของวิสาหกิจนั้นมาช่วยในการผลิต สมาชิกของกลุ่มที่เข้ามาทำงานจะได้รับค่าตอบแทนรายวัน และเงินปันผลจากการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนทุก ๆ สัปดาห์

3.2 แนวทางการปรับตัวในยุคชีวิตวิถีถัดไปของวิสาหกิจชุมชน

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดและผลกระทบที่เกิดขึ้น วิสาหกิจชุมชนต้องมีการปรับตัวที่แตกต่างไปจากสถานการณ์ปกติ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสำหรับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม โดยวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในเขตภาคกลางตอนล่างมีการปรับตัวในยุคชีวิตวิถีถัดไปโดยมีประเด็นเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานที่เพิ่มขึ้นจากสถานการณ์ก่อนการแพร่ระบาด ได้แก่ การปรับตัวด้านการดูแลสุขอนามัยและความปลอดภัย และการปรับตัวด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม ดังนี้

(1) ด้านสุขอนามัยและความปลอดภัยที่วิสาหกิจชุมชนมีการปรับตัว โดยการควบคุมการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปที่ปลอดภัยจากเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีการกำหนดมาตรการสวมหน้ากากอนามัยตลอดเวลา กำหนดให้มีการล้างทำความสะอาดมือบ่อยครั้ง และการจัดให้ความรู้เกี่ยวกับสุขาภิบาลและความปลอดภัยจากการระบาดของเชื้อโรคแก่สมาชิกของวิสาหกิจชุมชน

(2) การปรับตัวในด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม มีการปรับตัวโดยการใช้เทคโนโลยีในการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป การใช้สื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ Facebook Google และ LINE ในการจำหน่ายสินค้า และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการกระบวนการผลิต หรือสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป และมีการสร้างนวัตกรรมสินค้าใหม่ให้มีความแตกต่าง

อภิปรายผล

ปัจจัยที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จและได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่น คือ ประธานวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็ง ผู้นำและคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของนันทิชา โชติพิทยานนท์ (2566) ที่รายงานว่าวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวโอท็อปวิถีในจังหวัดอุดรธานี มีการบูรณาการความร่วมมือจากสมาชิกรวมถึงภาครัฐและหน่วยงานภายนอก อีกทั้งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและกลุ่มลูกค้าเป้าหมายได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ มีส่วนช่วยส่งเสริมการผลิตสินค้าท้องถิ่นออกสู่ตลาดได้มากขึ้น สามารถตอบสนองได้ตรงกับความต้องการ มีการนำทรัพยากรในพื้นที่มาผลิตหรือแปรรูปเพื่อสะท้อนคุณค่าของอัตลักษณ์ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น สามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว ผู้นำกลุ่มและผู้นำชุมชนที่มีการบริหารจัดการที่ดีจะทำให้สหกิจชุมชนบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ผลการศึกษาสภาพการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การปฏิบัติภายหลังการแพร่ระบาด ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ตลอดจนวิธีการแก้ไขปัญหาของวิสาหกิจชุมชน สามารถสรุปเป็นแนวทางการดำเนินงานเพื่อปรับตัวให้เกิดความยั่งยืนของการดำเนินงาน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ (Management) ด้านวัตถุดิบ (Raw Material) ด้านการผลิต (Production) ด้านการตลาด (Marketing) และด้านแรงงาน (Labor) โดยมีผลจากการรวบรวมและวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ประธานวิสาหกิจชุมชนได้ 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

1) ด้านการบริหารจัดการ (Management)

สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน การระดมทุนในการดำเนินงานจากสมาชิกของกลุ่ม สอดคล้องกับการศึกษาของดุขฎี และคณะ (2560) พบว่าการบริหารการเงินเป็นปัจจัยที่สำคัญอันดับแรกส่งผลต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน เพราะการจัดทำบัญชีเพื่อรับรายรับ-รายจ่ายให้เป็นปัจจุบัน ส่งผลต่อการวางแผนทางการเงินในอนาคต นอกจากนี้ปัจจัยสำคัญอีกด้าน คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนทุกคนมีบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตามความรู้ความสามารถของตน มีการกำหนดกฎระเบียบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน การบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของสมาชิกควรมีรูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และควรมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความสามารถของแต่ละบุคคล สนับสนุนให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบ (ณัฐชรัฐ แพกุล และคณะ, 2564; ดุขฎี และคณะ, 2560)

2) ด้านวัตถุดิบ (Raw Material)

วิสาหกิจชุมชนทุกกลุ่มจะนำวัตถุดิบที่มีคุณภาพในท้องถิ่นมาใช้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร โดยจะรับซื้อวัตถุดิบจากสมาชิกและในพื้นที่ใกล้เคียง ไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ปริมาณวัตถุดิบเพียงพอต่อการผลิต ซึ่งคล้อยกับงานวิจัยของณัฐชรัฐ แพกุล และคณะ (2564) ที่ศึกษาการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปอาหารจังหวัดนครนายก พบว่าวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เลือกใช้วัตถุดิบและทรัพยากรหลักที่มีอยู่ในชุมชนมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ทำให้มีวัตถุดิบเพียงพอ ต้นทุนค่าวัตถุดิบต่ำ และราคาวัตถุดิบคงที่ เช่นเดียวกับผลการศึกษาการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร จังหวัดสิงห์บุรี ที่พบว่าวิสาหกิจพึ่งตนเองในด้านทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมากที่สุด (อรณิชา ฮวบหิน และคณะ, 2564)

3) ด้านการผลิต (Production)

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร ภาคกลางตอนล่าง มีการวางแผนในการผลิตให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคและท้องตลาด แม้ว่าอาจจะเป็นช่วงที่มีความต้องการสินค้าปริมาณมาก และมีการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือ เทคโนโลยี และสถานที่ที่มีความเหมาะสมในการผลิตสินค้า มีการวางแผนการผลิต สามารถควบคุมการผลิตสินค้าได้อย่างเป็นระบบ ด้วยการผลิตสินค้าของวิสาหกิจเป็นการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารที่ไม่ซับซ้อนมากนัก ซึ่งอาจทำให้ผลิตภัณฑ์อาจขาดความน่าสนใจและไม่แตกต่างจากพื้นที่อื่น หากมีการพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตอาจช่วยให้การผลิตสินค้ามีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพมากขึ้น (สุธีรา อะทะวงษา และนงนุช กันทะชัย, 2563)

4) ด้านการตลาด (Marketing) วิสาหกิจชุมชนแต่ละกลุ่มมีฐานการตลาดที่ไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละกลุ่ม สอดคล้องกับณัฐชัฐ แพกุล และคณะ (2564) ที่รายงานว่าวิสาหกิจชุมชนทุกกลุ่มมีตลาดรับรองในชุมชนและมีตลาดนอกชุมชนที่รับรองผลิตภัณฑ์ชัดเจน ซึ่งได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก และช่องทางการจัดจำหน่ายทางตลาดออนไลน์โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์มาใช้เพิ่มขึ้น เป็นช่องทางที่ทันสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพร เพชรรัตน์กุล และคณะ (2566) พบว่าการพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายที่ทันสมัยรองรับการท่องเที่ยวตามศักยภาพของจังหวัด การพัฒนาอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ให้โดดเด่นสะท้อนภูมิปัญญาไทย และท้องถิ่น ทั้งนี้มีงานวิจัยจากหลายแหล่งที่พบว่าปัญหาด้านการวางแผนธุรกิจ การตลาด การรวมกลุ่ม และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ถ้าสมาชิกที่ขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีทางการขายสินค้าผ่านระบบออนไลน์ เป็นเพราะกลุ่มวิสาหกิจ ยังไม่มีหน่วยงานหรือบุคคลที่มีความรู้เข้าไปช่วยเหลือ สนับสนุน และส่งเสริมอย่างจริงจัง (กศิพัญญ์ ทองแกม และ โสสิต แพงสร้อย, 2562; วรวิทย์ ประสิทธิ์ผล และคณะ, 2563; ศรีนทร เลียงจินดาถาวร และเขมิกา แสนโสม, 2560)

5) ด้านแรงงาน (Labor) วิสาหกิจชุมชนที่แปรรูปอาหารส่วนใหญ่ใช้แรงงานของคนในชุมชนทั้งหมดในการดำเนินการ สอดคล้องกับงานวิจัยของนฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ และชนนดี พุ่มพุกษ์ (2565) ที่พบว่าทางรอดและแนวทางการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติโควิด 19 ของไทย เน้นการจ้างงานจากคนในท้องถิ่น

จากสถานการณ์การแพร่ระบาด และผลกระทบที่เกิดขึ้น วิสาหกิจชุมชนมีการปรับตัวที่แตกต่างไปจากสถานการณ์ปกติ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งสำหรับการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจ โดยการปรับตัววิถีชีวิตไปของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในเขตภาคกลางตอนล่าง มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานที่เพิ่มขึ้นจากสถานการณ์ก่อนการแพร่ระบาด ได้แก่ แนวทางการปรับตัวด้านการดูแลด้านสุขอนามัยและความปลอดภัย และด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม ดังนี้

1) วิสาหกิจชุมชนมีการปรับตัวด้านสุขอนามัยและความปลอดภัย โดยการควบคุมการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปที่ปลอดภัยจากเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีการกำหนดมาตรการสวมหน้ากากอนามัยตลอดเวลา กำหนดให้มีการล้างทำความสะอาดมือบ่อยครั้ง และการจัดให้ความรู้เกี่ยวกับสุขาภิบาลและความปลอดภัยจากการระบาดของเชื้อโรคแก่สมาชิกของวิสาหกิจชุมชน

2) การปรับตัวในด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม ปรับตัวโดยใช้เทคโนโลยีในการผลิต การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการจำหน่ายสินค้า และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการกระบวนการผลิต หรือสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป และมีการสร้างนวัตกรรมสินค้าใหม่ ให้มีความแตกต่าง สอดคล้องกับงานวิจัยของนฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ และชนนดี พุ่มพุกษ์ (2565) ที่กล่าวว่าทางรอดและแนวทางการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติของไทย มุ่งผลิตสินค้าที่แปลกใหม่ การขายออนไลน์ร่วมกัน ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยอัตลักษณ์ที่โดดเด่น จำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้หลายช่องทาง ให้ความรู้ในการเข้าถึงระบบการเงิน เช่น การใช้แอปพลิเคชันเกี่ยวกับการเงินออนไลน์ สอดคล้องกับการศึกษาของวรวิทย์ ประสิทธิ์ผล และคณะ (2563) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพการประกอบการธุรกิจชุมชนกรณีธุรกิจชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร พบว่าปัจจัยด้านเทคโนโลยีซึ่งมีความสำคัญและมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อรูปแบบการดำเนินธุรกิจในยุคปัจจุบัน หากผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนมีความรู้ความสามารถ และทักษะที่จะนำเทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น การใช้สื่อออนไลน์ มาใช้ใน

การดำเนินงาน ทางธุรกิจได้ จะเป็นการช่วยเพิ่มสมรรถนะในการประกอบธุรกิจให้มีประสิทธิภาพได้มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Xiong (2016) ที่พบว่าหากธุรกิจมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) มาใช้ในการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม และสามารถหลอมรวมเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ากับกลยุทธ์และกิจกรรมทางธุรกิจได้ จะทำให้เกิดการพัฒนาผลการดำเนินงาน การใช้สื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือในการทำการตลาด หรือที่เรียกว่าการตลาดออนไลน์ เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างศักยภาพของการดำเนินธุรกิจได้

จากผลการศึกษการปรับตัวในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหารในเขตภาคกลางตอนล่างนี้ นอกจากวิสาหกิจชุมชนเองต้องมีการปรับตัวทั้งด้านการบริหารจัดการ ด้านวัตถุดิบ ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านแรงงานแล้ว การปรับตัวในเรื่องของด้านสุขอนามัยและความปลอดภัยที่ และด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมก็เป็นสิ่งที่วิสาหกิจชุมชนต้องตระหนักและให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนควรให้การสนับสนุนให้ประธานและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเองในการเข้าร่วมฝึกอบรมพัฒนาความรู้ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติในสิ่งที่วิสาหกิจชุมชนต้องการ เช่น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการทำการตลาด การใช้เทคโนโลยีในการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การวางแผนการตลาด และการจัดทำบัญชีที่ทันสมัย แนวโน้มของรูปแบบการบริหารจัดการในช่วงวิถีชีวิตถัดไป (Next Normal) ที่ได้ศึกษานี้จะเป็นแนวทางนำไปสู่การบริหารจัดการยุคเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Human Resource หรือ Digital HR) เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัลในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) และผลกระทบจากวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งส่งผลทั้งต่อการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคม ทุกองค์กรทั้งภาครัฐ ธุรกิจ ต่อภาครัฐ เอกชน ภาคธุรกิจในทุกระดับ ไม่เว้นแม้แต่วิสาหกิจชุมชนที่ต่างได้รับผลกระทบและจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดได้อย่างเข้มแข็งในยุคชีวิตวิถีถัดไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มที่ยังประสบปัญหาหรือเพิ่งเริ่มต้นดำเนินการ เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเหล่านั้นสามารถดำเนินงานได้อย่างเข้มแข็งต่อไปในระยะยาวได้

1.2 วิสาหกิจชุมชนควรร่วมกันจัดทำแผนด้านการพัฒนากลุ่มในระยะยาว โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีกระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของวิสาหกิจชุมชน ว่ามีความต้องการและจะพัฒนาไปในด้านใดตามลำดับความสำคัญเพื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีแนวทางในการสร้างประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2561). รายงานจำนวนและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่อนุมัติการจดทะเบียนแล้วจำแนกตามพื้นที่ตั้งประเทศ. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2565, จาก http://smce.doae.go.th/smce1/report/report_smce_member.php
- กศิพัญญ์ ทองแกม และ โฉมสิต แพงสร้อย. (2562). ปัญหาและแนวทางส่งเสริมการขายสินค้าโอท็อปบนตลาดออนไลน์เชิงพุทธในจังหวัดอุดรธานี. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศ*, 6(9), 4627-4644.
- กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2563). รายงานจำนวนวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2563, จาก <http://smce.doae.go.th/aboutus.php>
- กังสดาล กนกหงษ์. (2561). แนวทางการพัฒนาและการจัดการเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนพืช ผักอินทรีย์ จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 6(2), 261-284.
- ณัฐชรัส แพกุล, วรณดี สุทธินิรากร และ ภัทรวรรณ จีรพัฒน์ธนธร. (2564). การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปอาหาร จังหวัดนครนายก. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยนครพนม*, 11(3), 343-356.
- ดุขฎี นาคเรือง, สุธิดา วัฒนยืนยง และ นุชนา เลขาจิตร. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดยะลา. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 9(17), 69-77.
- ทศพร แก้วขวัญไกร. (2560). การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบความอยู่รอดการจัดการกลุ่มชุมชนทอผ้าไหม อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ*, 5(2), 67-86.
- นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ และชนตติ พุ่มพุกษ์. (2565). ทางรอดและแนวทางการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนแนววิถีใหม่หลังวิกฤติ COVID-19 ของไทย. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศ*, 9(1), 1-9.
- นันทินา โชติพิทยานนท์. (2566). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวโอท็อปนวัตวิถีเพื่อคุณภาพชีวิตประชาชน. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 12(2), 14-27.
- วรวิทย์ ประสิทธิ์ผล, อรมน ปั่นทอง, จุฑาทิพย์ พหลภาคย์ และ ขวัญมิ่ง คำประเสริฐ. (2563). การพัฒนาศักยภาพการประกอบการธุรกิจชุมชน กรณีธุรกิจชุมชนหมู่บ้านเลิศอุบล เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 14(32), 125-140.
- ศรินทร์ เลียงจินดาถาวร และ เขมิกา แสนโสม. (2560). รูปแบบการวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นฐานทรัพยากร. (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สุธีรา อะทะวงษา และนางนุช กันทะชัย. (2563). องค์ประกอบของศักยภาพการจัดการวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดเชียงราย. *วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ*, 9(2), 96-116.
- สุภาพร เพชรรัตน์กุล, ชัชวาล แสงทองล้วน, กาญจนา พันธุ์เอี่ยม และ อธิษฐ์ สิริวิศรา. (2566). การพัฒนากลยุทธ์การตลาดสำหรับวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มประเภทอาหารแปรรูปจากสับปะรด ในเขตภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม 2. *Journal of Academic for Public and Private Management*, 5(1), 64-82.

- เสกสันต์ พันธุ์บุญมี. (2564). *Digital Transformation จาก New Normal สู่ Next Normal*. สืบค้น เมื่อ 23 มกราคม 2564, จาก <https://www.depa.or.th/th/article-view/digital-transformation-new-normal-next-normal>
- อรณิชา ฮวบหิน, รุจศิริ สัญลักษณ์, บุศรา ลิ้มนิรันดกุล และ พรสิริ สืบพงษ์สังข์. (2564). การพึ่งพาตนเองของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารในจังหวัดสิงห์บุรี. *วารสารผลิตกรรมการเกษตร*, 3(3), 43-56.
- Xiong, J. (2016). *Understanding the role of information technology for sustainable development in small businesses and micro-enterprises*. (Dissertation Degree of Doctor of Philosophy, University of Nebraska, Nebraska).